

**ЗА СЛАВЯНСКИТЕ РЕДАКЦИИ
НА ЖИТИЕТО НА АЛЕКСИ, БОЖИ ЧОВЕК**

Христина Тончева
Пловдивски университет „Паусий Хилендарски“

**ON THE SLAVONIC REDACTIONS
OF THE LIFE OF ALEXI, MAN OF GOD**

Hristina Toncheva
Paisii Hilendarski University of Plovdiv

The article presents data about the oldest Slavonic redactions of The Life of Alexi, a Christian hermit and saint who lived during the 4th – 5th centuries. Until recently, it was believed in paleoslavonic science that only five redactions of the text of The Life of Alexi existed. This thesis is subjected to correction for the first time in this article. The text of The Life of Alexi is published in accordance with data from a 14th-century manuscript from the Russian Library. The Bulgarian copy from the same century does not pertain to this redaction.

Key words: history of Bulgarian language, hagiography, textological redactions

„Житието на Алекси, Божи човек“ е агиографски паметник, преведен от гръцки език, който е разпространен в книжнината на старите славянски народи – българи, сърби, руси, украинци, чехи. Традицията на преписването на „Пространното житие на Алекси, Божи човек“ и в гръцка, и в славянска езикова среда не е напълно изяснена.

Житийният текст е посветен на християнския отшелник Алексей, който е живял според църковното предание в края на IV и началото на V век, по времето на императорите Аркадий и Онорий и при папа Инокентий.

Житийното повествование проследява съдбата на Алексей – единствен син на богатите римски патриции Евтимиян и Аглаида, получил високо образование и благочестиво възпитание. Той бил сгоден за девойка от царско потекло, но поради смирение и готовност за

християнски подвиг ѝ върнал годежния пръстен. След това тайно напуснал Рим и отпътувал за Месопотамия, за да се поклони на неръкотворния образ на Иисус Христос, а впоследствие се обрекъл на доброволна нищета: раздал цялото си богатство на бедните, препитавал се от подаяния и пребивавал в молитви при църковните двери. Неговата святост е разкрита от пономаря (парамонаря) – клирика, който обгрижвал свещения храм.

След седемнадесет години на богоугоден живот той се превърнал в легенда и се опитвал да се спаси от хорското внимание, бягайки; по волята Божия се озовал в Рим, в дома на собствените си родители. Неразпознат от никого, там той се хранил заедно с бедняците и търпял подигравките и униженията на собствените си слуги. Така преживял последните седемнадесет години от живота си и едва след неговата смърт истината излязла наяве, а светостта му се разпространила по много земи.

Най-старият славянски препис на анонимния житиен преводен текст е запазен в пергаментов ръкописен „Златоструй“ от XII в., съдържащ откъси от Житието, съхраняван в Москва, в ГПБ, под сигнатура F.n. I. 46 (Адрианова-Перетц 1917: 82 – 99). В науката отдавна се смята за установено, че този превод е направен в южнославянска среда вероятно още през X – XI век, откъдето е пренесен в Русия (Иванова 1986: 642). Традиционно тази редакция се нарича „редакция на Златоструя“, понеже е регистрирана в преписите на сборника „Златоструй“ (Фомина 1993).

Най-ранните по-цялостно запазени руски и български преписи са от XIV век. Руският препис от XIV век се съхранява в ГБЛ, във фонда на Троицко-Сергиевската лавра, под сигнатура № 9. Той отразява друга редакция – „Троицка“, в която най-старият текст е поправен и допълнен щателно съобразно с друг, по-пространен гръцки оригинал.

Българският препис на Житието от XIV век се съхранява в ръкописен Сборник със слова, заведен под сигнатура № 676 в сбирката на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ в София (Цонев 1923: 187 – 188).

През XV – XVI в. това преводно житие е широко разпространено в чети-минейните сборници под дата 17 март. Позната е и трета редакция на житийния текст – „чети-минейна“, която е включена във Великите чети-минейи, дело на новгородския митрополит Макарий (МЧМ изд. 1998: 789 – 796). Преписи на Житието от тази епоха се откриват в два ръкописни паметника, съхранявани в НБКМ, София: в

Апокрифен сборник от XV – XVI век (№ 308), в Апокрифен сборник (Беляковски) от II половина на XVI в. (№ 309).

В по-късните векове житийният текст е регистриран в редица сборници със смесено съдържание и в дамаскинови преписи, където текстът е предаден съобразно с особеностите на говоримия български език. По-цялостни или по-съкратени текстови варианти са запазени в: Сборник с жития и слова от средата на XVII век (НБКМ, № 1050), Дамаскин от II половина на XVII век (ЦИАИ, № 503), Сборник от жития и слова от 1758 – 1760 г. (РМ, № 4/9 (60)), Сборник от жития и слова от 1761 г. (НБКМ, № 338), Сборник от слова и жития от 1767 г. (НБКМ, № 436), Сборник от 1778 г. (НБКМ, № 1001), Дамаскин от II половина на XVIII в. (РМ, № 4/13), Дамаскин от края на XVIII в. (НБКМ, № 1073), Сборник от жития и слова от края на XVIII в. (НБКМ, № 747), Сборник от слова от XVIII – XIX в. (НБКМ, № 1001); ръкопис от XIX век (НБКМ, № 735); също така и в редица известни паметници като: Тихонравовския дамаскин от XVII век, Аврамовия сборник от 1674 г., Кувалначкия дамаскин от 1796 г., Костенечкия дамаскин, Белградския дамаскин № 106, в Сборничето на даскал Тодор Пирдопски от XIX в. и други.

По данните от досегашните изследвания се посочват общо пет редакции на текста, като е наложена тезата за голяма близост между тях (цитирано по: *Encyclopaedia Slavica Sanctorum* – <http://www.eslavsanct.net>).

При по-детайлно проучване на отделните редакции тази теза може да бъде подложена на ревизия. Ранните по-цялостно запазени преписи от XIV век показват не само текстови различия помежду си, но и доста сериозни текстологично-лексикални различия от т. нар. „чети-минейна редакция“, както и от по-късните – от XVII век, които можем да определим като „ранна дамаскинова редакция“ (отразена в Тихонравовския дамаскин и Аврамовия сборник – вж. Тончева 2013). По данни от дамаскинови преписи и сборници със смесено съдържание от края на XVIII и XIX век може да се опише още една редакция на житийния текст – „късна редакция“, която, освен че е разширена, вероятно превеждана от други гръцки източници, в лексикално отношение се характеризира с изобилие от чуждици, предимно турцизми и гърцизми. Необходими са задълбочени проучвания, които да прецизират това становище и да изнесат подробни данни за характерните особености на всяка редакция.

Покрай пълния житиен текст на южнославянска почва са били преведени и проложни паметни, като някои от тях се срещат в мартен-

ската част на Пролога (на 17 март), а други – в Стишния пролог. Датите за честване на паметта на светеца са: на изток 17 март повсеместно, на запад на 17 юли, а в сирийската традиция – на 3 ноември.

Особена популярност житийният текст придобива през XVII век, по време на царуването на Алексей Михайлович, на когото Св. Алексей се смятал за небесен патрон. Ф. М. Достоевски е използвал мотиви от Житието в „Братя Карамазови“.

В последно време е открито и описано неизвестно досега химографско произведение на св. Климент Охридски за св. Алекси, Божи човек (Савова 2003).

Тук се публикува за пръв път в палеославистичната литература текстът на една от най-ранните цялостно запазени славянски редакции на житието – „Троицката редакция“ по ръкопис № 9 от Троицко-Сергиевската лавра от XIV век. Изборът на руския препис е продиктуван от предположението ми, че той притежава по-архаични особености в сравнение с българския, направен през същото столетие. Съпоставителният анализ на двата преписа отхвърли хипотезата за тяхната текстова близост и доведе до извода, че българският препис на Житието е нов превод, а не е просто препис от „Троицката редакция“. В българския препис има редица пропуснати или добавени по-големи текстови фрагменти, които внасят допълнителна информация към известното вече повествование, лексикалните различия са съществени. По тези причини не е възможно да бъдат отбелязвани различията под линия, необходимо е самостоятелно проучване и публикуване на българския препис.

Диакритичните знаци в руския житиен текст са доста нередовни, за разлика от тези в българския, което също е архаичен белег, използвани са надредната единична точка над знаците за вокали и надредното двоеточие – предимно над знаците за [o] и [e] в началословна и поствокална позиция. Вътрешноредовата точка е средна. Вместо диграфа оу е изписвана последователно само графемата ѳ (с малки изключения). На лл. 148б и 149а е писала и друга ръка, която употребява лигатурата ѳ и други надредни знаци, напр. спиритус ленис.

В текста е отразена руска фонетична редакция на старобългарския език, в която на етимологичните места на голямата носовка откриваме навсякъде графичните заместители ѳ, ю, а графемата за малка носовка е запазена, с фонетична стойност [’a]. На етимологичните места на старобългарското съчетание жд, (от *dj) се употребява ж,

напр: межю, вожь (вм. вождь), свобожю, преже. Освен непоследователната диакритика, срещат се още множество други архаични черти, които дават основание да се предположи, че при преписването е използван доста архаичен антиграф. Например запазени са синтетични императивни форми за 3 л. ед. ч., срв. и вѹди бѣ межю мною и товою 149 б; за 1 л. дв. ч., срв. моливѣ бѣ 150 а. Дуалните форми при съществителните имена, числителните имена, местоименията, също и при глаголите съвсем редовно се употребяват, както и конструкциите с дателен самостоятелен (Dativus absolutus).

По-задълбоченото проучване на тази редакция ще спомогне за конкретизиране на специфичните особености на житийния превод и отношението им към по-късното агиографско книжовно наследство.

Всички морфемни или думни, поставени в квадратни скоби в компютърния набор, са дописвани от същата ръка наредно. Очевидно житийният текст е сравняван впоследствие с друг апограф и книжовникът се е опитвал да нанесе някои поправки, но този апограф е различен от българския от XIV век. Многоточията са поставяни на местата, които са неразчитаеми или изтривани в ръкописа.

Ръкопис № 9 (Троицко–Сергиевска лавра, л. 148 б – 152б)

Житие стго члѣка бѣа алексиѣ . ѿ блгви .

Бѣ члѣкѣ в римѣ мужь блгочтѣвѣ, именованъ 'Ефимыанъ и жена ѿго , аглаида при ѿнории и аркадии славыма црѣма римьскыма. великѣ бывѣ зѣло баху же оу него ѿтрокы съ злато драгы ризы носаше . не бѣ же емѣ чада занеже бѣже жена его неплодна и иже блгочетѣемъ живы и заповѣди бѣа твораше алкаше же таковыи мужь по вса дни, до деватаго чѣ, и ѿ, трапезы поставлаше в дому своемъ, по вса дни . единѣ сиротамъ и вдовицамъ . а другѣю страннимъ, и мимоходящимъ и болащимъ . а третю себѣ сам же вѣ, ѿ, чѣ (изтрито) съ страннимъ и и с ницими ѿдаше хлѣбъ свои . ѿгда же идаше в полатѣ млтѣзю даѣше ницимъ предъ собою гла, ѿко нѣсмь достоинъ ходити по земли бѣи . тѣмже и порѣжѣ его аглаида жена

[Благо]вѣрна зѣло боѣщи бѣ . по вса дни заповѣди єго творащи и молащи и глѣши помани ма ги недостоинную рабу свою . и даи же ми плѣтѣ ѿ мужа и да бѣдетъ ми снѣ . и да бѣдетъ ми вожь старости . на оуспѣхѣ дѣши мои . и поману ю бѣ по млѣнамъ єѣ . и зачатъ во время то и роди снѣ . и возвесели са мужь єѣ ѿ бѣ и крѣтиша его и нарекоша има єму алексеѣ . и єгда же бы .с. лѣтѣ ѿтроча . и даша и первое оучениє . и наоучи са всеи грамотѣ . црквиному оустроєнью . ѣкоже и мало время поучивѣ и премудрѣ бы . єгда же бы по закону възростѣшу емоу время ѿженити его и гла єфимьянѣ . кѣ женѣ свои . и створивѣ бракѣ снѣ своему . и возвесели са жена в словеси мужа своєго . и текши паде предъ ногама єго . глѣши да остави бѣ слово твоє ѣже гла . створивѣ бракѣ любимому наю чаду и да вижю и . да радуєт са дѣхѣ мои и душа моя и єще помощь створю оубогимъ и нищимъ . по заповѣди бѣ моего и ѿвѣчиша ему [невѣстѣ] ѿтроковицю рода цркаго и створиша емоу бракѣ и оубазоша и оукрашиша чертогѣ . цркви стго вонифантыа . чтными ст... и взведоша и вз [с невѣстѣ] изтрито и быша весь дѣнь веселѣще доже (!) и до ноци . и гла єфимьянѣ кѣ снѣ своему . влѣзи чадо и вижь невѣстѣ свою . и познаи подружье свое . и влѣзе в чертогѣ свои . и ѿвѣрте сѣдѣцю на прѣтлѣ златѣ . и вземѣ прѣтень свои златы . и ѿвитѣ и вз крепинѣ багранѣ . и дастъ и ѿвѣченицѣ свои и гла єи вземши [снѣ] и схрани . и бѣди бѣ между мною и тобою . дондеже благоволи бѣ дѣлеса наю . извѣща к ней нѣки ... лины и єлика словеса . и ѿиде . излѣзѣшу же ему ище ... га своего . и вшедѣ в ризьницу свою . и вземѣ ѿ бѣтѣства своего и изиде ноцию ѿтаи из рима и влѣзѣ в корабль . и донде пловзи града лавдикина сурьскина . излѣзѣшу же ему ис корабла . и помоли са гѣ и рѣ бѣ створивыи нбо и землю . спси ма и-щрева мре моя спси ма и нына ѿ сѣтнаго житиѣ сего . и сподоби ма ѿ деснѣю тебе стати . сѣ всеми праведными угодившими тебѣ . ѣко ты

ёси [вз] млтивз ѿ спаса . ѿ тебѣ славу възсылаёмз . ѿ възставз въз тѣ чѣ .
 ѿ срѣте ѡселники . ѿ десними доиде [же] страны сурьския ѿдѣже лежитъ
 ѡбразъ бѣ нашего исѣ хѣ ѿже даде авъгареви црю въз животѣ семз . въз-
 шедшу же ёму въз градз . прода все еже имѣ ѿ раздастъ ѿ ницимз . ѿ
 ѡблече са в хѣдѣ ризѣ . ѿ сѣдѣ аки [ниции] проситель . въз притворѣ
 црквиѣмъ влѣдѣцѣ нашеѣ бѣца . поста са прилѣжно ѡ недѣла до недѣле
 причащаше са стѣ тайнз . ѿ ѿдаще мало хлѣба ѿ мало воды питаще . во
 всемъ жити своёмз . не спаше всю ноцѣ . а еже ёму даѣхѣ . то все даѣше
 ницимз млтию . ѿ поискаше же [сзвладчемз] ёго въз градѣ римстѣмъ . ѿ
 не ѡбрътоша ёго . ѿ посла ѡцѣ ёго . тѣ ѡтрокз искатъ ёго . ѿ пришедше же
 въз ѿдѣски градз въз месопотамию . даша ёму млтию свою ёму ѡтроци ѿ
 [не] познаша ёго . видѣв же ѿ члѣкз бѣ ѿ позна ихз . ѿ прослави бѣ ѿ ре
 хвалю та гѣ . ѿко сподил (!) ма ёси млтню приѣти ѡ своихз домачадець
 ѿмени твоего ради . ѡбратиша же са [ис патѣ] ѡтроци [идоша] в римз ѿ
 възвѣстиша гѣнѣ своёму глѣце ѿко не ѡбрътохомз ёго . мѣти же ёго ѡ того
 чѣ брачнаго ѿгда искаше ёго ѿ не ѡбрътоша . вшодши (!) в ложницю свою
 ѿ ѡвѣ си ѡ конце ѿ поставши вретѣце . [ѿ главѣ] попеломз посыпа . молаше
 са гѣви глѣци . не ѿмамз възстати ѡсюдѣ . доидеже оувѣдаю ѡ снѣ своёмъ
 ѿдиночадѣмз камо са естѣ дѣлз . ѡцѣ же ёго ѡнелѣже са роди снѣ ёго . ѿ
 не прилѣпи са кз женѣ своёи . ѿ гла к ней моливѣ бѣ . да пощадит ны
 дѣтице се еже нама подастѣ . створшю же ёму . зѣ . лѣ в папертѣ стѣна бѣца
 . ѿ оугоди бѣви . ѿ ѿви стѣна бѣца понаморю во снѣ глѣци . възведи члѣка
 бѣна въз црквию мою . ѿко достоинз ёстѣ црѣвию нѣнѣмѣ . ѿко бо миро
 добрыѣ вонѣ млтва ёго ёстѣ ѿко вѣнецъ на главѣ црю , тако почиваетъ
 дѣхъ стѣ на немъ . ѿко слѣнце сѣѣтъ в мирѣ . тако просѣна житиё ёго въз
 всемъ мирѣ . предз бѣмз ѿ предз анѣлы бѣи[ми] . ѿзиде же понамарѣ .
 ища таковаго члѣка ѿ не ѡбръте ёго . молаше же са стѣви бѣци да ѿвѣтитъ

ёмѹ члѣка бѣина . и яви сѧ ёмѹ паки стѧна бѣа второе глѣще ёмѹ . оубоги
 сѣдаи прѣ дверми црѣквными . то ёсть члѣкѣ бѣи . изиде . понамарь и
 вбръте сего . и ѡмѣ ёго за рѹкѹ и взведе и въ црѣквѣ и ѡтолѣ чѣно
 слѹжаше ёмѹ . велми же прослы слово ѡ немѣ во всемѣ градѣ томѣ . видѣвъ
 же члѣкѣ бѣи . яко и тѹ познаша и . и ѡбѣже ѡ града того . и влѣзѣ в
 корабль . и възхотѣ ити въ фарсиискѹю каталию да не познають ёго тамо .
 волёю же бѣею изгнанѣ бѣи корабль вѣтрамѣ бурнымѣ и приде в римѣ . и
 изълѣзѣ ис корабла . и рече в себѣ живѣ гѣ бѣи мои и не бѹдѹ тажекѣ
 иномѹ никомѹже . но въ домѣ ѡца своёго поидѹ . яко и тѹ незнаемѣ ёсмѣ
 . и ишедѣ стрѣте ѡца своёго идѹща ѡ полаты црѣвы въ время ѡбѣднее .
 и поклони сѧ ёмѹ глѣ . рабе бѣи помилѹи ма ница и странна , створи мене в
 домѹ твоёмѣ . да и азѣ насыщю сѧ с рабы твоими . ѡ крупицѣ падающи-
 хѣ ѡ трапезы твоёа . и бѣи твои да блѣтъ лѣта твоёа . и да оуправить на
 земли житьё твоё . и да ти подасть црѣтво небное . слышав же ѡць ёго яко
 ѡ странныхѣ есть . и радѣ бѣи . и повелѣ привести ёго в домѣ свои . и рече
 ко ѡтрокомѣ своимѣ . котори ѡ васѣ хощеть послѹжити ёмѹ . да аще ёмѹ
 оугодитѣ , живѣ гѣ бѣи мои . яко свобожю ёго . и оучастые иматѣ в домѹ
 моёмѣ . но въ папертѣ входа моего . створите ёмѹ хлѣбиницю малѹ . да-
 дите же ёмѹ и ядѣ ѡ моегоа трапезы . бѣи же ёмѹ ѡтрокѣ тѣи принатенѣ .
 мѣти же ёмоу имѹщи сѣтование и печаль . и не изхождаше из ложница
 своёа . а сноха ея тако же рече не изидѹ ѡселѣ до смѣрти моегоа . но горли-
 ци единомѹжно и пѹстынолюбицю подоблю сѧ . дондеже оувидѹ ѡ мѹжи
 своёмѣ . камо сѧ есть дѣлѣ . ѡтроци же по вечерахѣ пакости ёмѹ творахѹ .
 ѡви пхахѹть ёго ногами . а друзии заоуша[хѹ]ть ёго . инии же ѡ паница
 мыюще и помынами на нь възливахѹть . видѣвъ же члѣкѣ бѣи яко сие
 наоученьемѣ бѣи дѣволимѣ . ѡн же с радостью принимаше . и веселиемѣ
 терпаше . и поживе в домѹ ѡтѣчи . ѡ . лѣи незнаемѣ никимже . ёгда же из-

воли са гви · преставити са члвкѹ бѣю · рече ко ѿтрокѹ неже юмѹ слѹжаше ·
 принеси ми харатии · и чернило · и трость · и принесе юмѹ и въземз и написа
 вса таины · и яже имѣ съ ѿцмь и съ мтрью · и яже гла кз ѿбръченици
 своени како ѣи дасть перьстенъ и все житие свое написа тако да познають и
 , тако то кесть снз юю · бѣ же въз єдинз днѣ по скончаньї стѣна литургина ·
 ѣще сѹщема црѣма въз цркѣви и архиеппѹ и всѣмз людемь · слышаша гла
 изз ѿлтарѣ глѣць · придѣте ко мнѣ вси трѹжающе са ѿременени и азъ по-
 кою вы · и дивиша са и вси оужасоша са и падоша ници · и възпиюще глѣце
 ги помилюи · и паки второе гла слышаша · поїцете члвѣка бѣна , да помо-
 лить са за мирз · свитающе бо паткѹ, исходитъ ѿ телеси · и въз четвертокз
 вечерз, сзбраща са въз цркѣвь стго петра, молаше са бѹ · да явѣтъ имз
 члвѣка бѣна · и бѣ гла гла в домѹ єфимьянѣ · тѹ кесть тѣло єго · и
 ѿбратиша са ѿба црѣ рекоста єфимьянѹ · въз домз своємь имѣна таково
 блгтъ почто намз єси не повѣдалз · єфимьянз же ре живз гь бѣ мои тако
 не свѣдѣ · и призвавз старейшаго ѿ ѿтрокз своихъ · и рече юмѹ свѣси ли
 ты таковаго въз клеветѣхъ своихъ · ѿнз же рече живз гь бѣ тако не свѣмз
 · вси бо пѹстошници сѹть · тогда повелѣста ѿба црѣ · ити въз домз
 єфимьянѣ тако да поїщють члвѣка бѣна · тогда єфимьянз повелѣ рабомз
 своимз столыи поставлати и престолы съ свѣщамѣ и с кандилы сзрѣсти я ·
 и придоста црѣ и архиеппыи · и вси црѣви мѹжи · и вшедшимз всѣмз и
 сѣдающимз имз и молчанїє велико бѣ · мти же єго завѣсила бѣше ѿ конце
 завѣсою · да не видѣтъ єна никтоже · и рече что кесть матежь сии молитва
 велика · и что сѹть глѣмаѣ · невѣста же и стоѣщи на полатѣ своени · и
 зраше всѣхъ и помышлаше · что оубо єсть подвигось и глѣмыи · слѹга же
 члвѣка бѣна рече гнѹ своємѹ гла · ги єда се кесть члвкз бѣ и оубогии ѿнз ·
 єгоже нѣкогда порѹчилз [ми] єси велика бо и преглавна дѣла єго видѣхом-
 з · чюдеса преславна ѿ недѣла до недѣле бѣ причащана са бжтвеныхъ

ТАИНЪ · И ДВѢ МѢРѢ ХЛѢБА ЯДАШЕ И ДВѢ МѢРѢ ВОДЫ ПИЯШЕ · И БѢ ВЪЗЪ-
 ДЕРЖАѢ СЯ ЧРѢ ВЪСЮ НЕДѢЛЮ · ВЪ ВСЕ ВРЕМА БЕ СНА ПРЕБЫВАШЕ НОЦЮ · НО ИН-
 ЪЦИИ Ѡ ѠТРОКЪ ТВОИХЪ ПАКОСТИ КЕМУ ТВОРАХУ · ѠВНИ ПХАЮЩЕ [ЕГО] НОГАМИ ·
 А ДРУЗИИ РУГАЮЩЕ СЯ РУКА[МИ] · ѠВНИ И ПОМЫВЛЮЩЕ Ѡ ПАНИЦИ · ПОМЫТАМИ
 ѠБЛИВАЮЩЕ ЕГО · ѠНЪ ЖЕ С РАДОСТЬЮ И ТЕРПѢНИЕМЪ ПРИИМАШЕ · КЕФИМЪЯНЪ
 ЖЕ СЛЫШАВЪ СИНЕ ТЧЕ К НЕМУ · И ПРИШЕ ХОТѢИ БЕСѢДОВАТИ К НЕМУ И НЕ БАШЕ
 ГЛА ОУЖЕ Ѡ НЕГО НИ СЛЫШАНИА · И ѠКРЫВЪ ЛИЦЕ ЕГО · И ВИДѢ ВЪЗОРЪ ЕГО
 СВѢТАЩЕ СЯ АКИ АНГЛА БИА · ЯКО СКОНЧА СЯ · И ХАРАТИЮ ДЕРЖИТЬ В РУЦѢ ·
 КЕМЪ ЖЕ КЕФИМЪЯНЪ ХАРАТИЮ · ХОТѢ ВЪЗЕМЪ ВИДѢТИ Ю · ЧТО КЕСТЬ ПИСАНО В НЕИ
 · ѠНЪ ЖЕ НЕ ПУСТИ КЕМУ · И НЕ ВОЗМОЖЕ ИЗАТИ КЕ · КЕФИМЪЯНЪ ЖЕ ѠВРАТИВ СЯ
 · ИШЕДЪ РЕ ЦРМА · ЯКО ЕГОЖЕ ИЩЕМЪ ВѢРА ВАША ѠВРѢТЕ СЯ · И ОУМЕРЛЪ КЕСТЬ
 И ПОВѢДА ИМЪ ВСЕ ИСКОНИ · ПРЕЖЕ ·ЗІ· ЛѢ ПРИДЕ КО МНѢ И ВСЕ ПОРАДУ КАКО
 ЖИЛЪ ОУ НЕГО · КЕЩЕ ЖЕ И ХАРАТИЮ ДЕРЖИТЬ В РУЦѢ СВОЕИ · И НЕ ДАСТЬ МИ КЕА
 · ТОГДА ПОВЕЛѢСТА СЛА[ВНА]Ѣ ЦРѢ ѠДРЪ НАСТАТИ · И ПОЛОЖИТИ НА НЕМЪ
 ТѢЛО СТГО ПО СРЕДѢ · ВЪСТАВША ЖЕ СЛАВНАѢ ЦРѢ И АРХИЕППЫ И ВСИ БОЯРЕ (!) ·
 И ВСИ ЦРВИ МУЖИ И СТАША И ГЛАСТА ЦРѢ КЪ ТѢЛУ СТГО · РАБЕ БИИ АЩЕ И
 ГРѢШНА КЕСВѢ ѠБАЧЕ · НО И ЦРѢ КЕСВѢ · А СЕ ѠЦЬ ВСЕИ ВСЕЛЕНЪИ · ПОДАИ ЖЕ НА-
 МЪ ХАРАТИЮ СВОЮ · ДИ ВИДИМЪ КТО КЕСИ · И ЧТО КЕСТЬ НАПИСАНО ВЪ ХАРАТИИ СЕИ
 · И АВЪЕ ѠДАСТЬ ХАРАТИЮ · ЦРМА И АРХИЕППУ · И ВЪЗЕМШЕ И ДАША Ю ВИТИЮ
 ХАЛТУЛАРЕВИ ПРЕСТЫНА ЦРКВЕ · СѢДОСТА ЦРѢ И АРХИЕППЫ · И КЕФИМЪЯНЪ ѠЦЬ
 ЕГО · И ВСИ БОЯРЕ И ГРАЖАНЕ · И БЫ МОЛЧАНИЕ ВЕЛИКО В ДОМУ КЕФИМЪЯНѢ И
 НАЧА ХАРАТИЮ ЧЕСТИ ХАЛТЪЛАРЬ · КЕЖЕ БАШЕ НАПИСАНО · И КЕГДА ПРОЧТЕ Ю ·
 ТОГДА КЕФИМЪЯНЪ ВЪСКОЧИВЪ С ПРЕСТОЛА СКОРО · И РАЗДРАВЪ РИЗЫ СВОѢ · Ѡ
 ГОРЫ И ДО ДОЛУ · И СѢДИНЫ СВОѢ ТЕРЗАШЕ · И ТЕКЪ ПАДЕ НА ПЕРСЕХЪ ПРАВЕД-
 НАГО · ПЧТНАГО ТѢЛА ЕГО · И ЛЮБЕЗНО ЦѢЛОВАШЕ · ГЛА · ГОРЕ МНѢ АДОМО КЕ
 ПОЧТО МИ СИЦЕ СТВОРИЛЪ КЕСИ · И ПЕЧАЛЬ ДШИ МОЕИ ПРИНЕСЕ · ИЛИ ПОЧТО МИ СИЦЕ
 НЫНѢ ВЪЗДЫХАНИЕ СТВОРИ Ѡ ЛЮТѢ МНѢ ЧАДО МОЕ · КОЛИКО ЛѢТЪ ПУСТЪ

БЫХЪЗ · ЧАГА ПОНЕ СЛЫШАТИ ГЛА ТВОЕГО И БЕСЪДУ ТВОЮ · И НЕ ЯВИЛ МИ СА ЕСИ
 · ВИДА ТАКО ПЛАЧЮЩА СА В ДОМУ РОДИТЕЛЮ СВОЕЮ · Ѡ ЛЮТЪ МНЪ ВОЖЮ СТА-
 РОСТИ МОЕТА · И КАМО СА ИМАМЪ ДЪТИ · ЖАЛОВАНИЕ СРЦА МОЕГО · ѠСЕЛЕ ОУЖЕ
 ДОСТОИТ МИ ТАЖКО ПЛАКАТИ · Ѡ СТРУПЛЕННА МОЕТА ДША · МТИ ЖЕ ЕГО
 СЛЫШАВШИ · ЯКО СНЪ НЕТА ЕСТЬ · ѠВЕРЪШИ W КОНЦЕ СВОЕ · АКИ ЛВИЦА ИЗЛОВА ·
 ИЗЛЪЗЪШИ ИЗЪ ДВЕРЕЦЪ И РАСТЕРЪЗА РИЗЫ СВОТА · И ВЛАСЫ РАСПУЩЕШИ · НА НВО
 СТРАННО ВЗИРАЮЩИ · И ЖАЛОСТНО ГЛАДАШЕ СНА СВОЕГО · НАРОДА ЖЕ МОЛАЩЕ
 ГЛЦИ · ОУВЫ МНЪ ОУВЫ МНЪ ДАДИТЕ МИ МЪСТО ДА ОУЛУЧЮ НАДЕЖЮ МОЮ ·
 ДАДИТЕ МИ МУЖИ МЪСТО ДА ОУЗРЮ СИ ЖАЛОСТНО ВЪЗЛЮБЛЕНАГО СВОЕГО ЧАДА ·
 Ѡ ЛЮТЪ МНЪ БРАТЪТА МОТА · Ѡ ЛЮТЪ МНЪ БРАТЪТА МОТА ДА ОУЗРЮ СИ
 ЕНОЧАДАГО СНА СВОЕГО · АГНЦА ДША МОЕТА · ПТЕНЦЪ ГНЪЗДА МОЕГО · ВЪЗ-
 ДОЕНИЕ СЕРЦЮ МОЕЮ · И ТЕКШИ ВЕРЖЕ СА НА ПЕРСИ ПРАВЕДНАГО САМА НА ТЪЛО
 ЕГО · И ЛЮБЕЗНО ЦЕЛОВАШЕ ВОПИЮЩИ И ГЛЦИ · ОУВЫ МНЪ ГНЕ МОИ · ПОЧТО НАМЪ
 СИЦЕ СТВОРИЛЪ ЕСИ · И ПЕЧАЛЬ ДШИ НАШЕИ ПРИНЕСЕ · ОУВЫ МНЪ ЧАДО ЛЮБЕЗНО ·
 МОЕТА ОУТРОВЫ · СВЪТЪ МОЕЮ ѠЧИЮ ПОЧТО МИ СИЦЕ СТВОРИЛЪ ЕСИ КАКЪ НЕПОЗ-
 НАНЪ БЫ · ТОЛИКО ЛЪ СЫ В ДОМУ СВОЕМЪ · И ПОЛАГАШЕ РУЦЪ СВОИ НА ЛИЦЕ ЕГО
 · ТАЖКО ВЪЗДЫХАШЕ · ѠЧИМА ЖЕ СЛЕЗЫ ТОЧАЩИ НЕ ПРЕСТАША · И ПО ПЕРСЕМЪ
 БИЮЩИ СА · ВОПИШАШЕ ГЛЦИ ГРАДЪТЕ СО МНОЮ И ПЛАЧЪТЕ СА · ЯКО · ЗИ · ЛЪ СЫ
 В ДОМУ МОЕМЪ И НЕПОЗНАНЪ БЫ НИКИМЖЕ · ЯКО СНЪ МОИ ЕДИНОЧАДЫ ЕСТЬ ·
 КОЛКО ЛЪ ПУСТЪ ЕСИ БЫЛЪ В ДОМУ ѠЦА СВОЕГО · И НЕ ЯВИЛ СА ЕСИ МНЪ · ПО
 ЗАОУШЕНИТА И ДОСАЖЕНИТА И ѠПЛЕВАНИЕ ПРИИМАШЕ Ѡ РАБЪ СВОИХЪ, И ТЕРПАШЕ
 КРОТКО · Ѡ ГОРЕ МНЪ ЧАДО МОЕ ЧТО СТВОРЮ КАМО ВЪЗРЮ · НЕВЪСТА ЖЕ ВЪ
 ЧЕРНЫЕ РИЗИ ОБЛЪКЪШИ СА И ТЕКШИ ВЕРЖЕ СА НА ПЕРСЕХЪ ПРАВЕДНАГО И ЧТИГО
 ТЪЛА · И ПЛАКАШЕ СА ВОПИЮЩИ ГОРЕ МНЪ ПУСТЫНОЛЮБИВАТА ГОРЬЛИЦЕ · КОЛИКО
 ЛЪ ЖЕЛЪХЪ И СЛЫШАТИ ХОТАЩИ ГЛА ТВОИ · ИЛИ БЕСЪДУ ТВОЮ ИЛИ СЛУХЪ ТВОИ
 · КАМО СА ЕСИ ДЪЛЪ И НЕ ЯВИЛЪ СА ЕСЕ МНЪ · КОЛИКО ЛЪ ПУСТА БЫХЪ ТЕБЕ
 РАДИ · И ДНЪ ЯВИХЪ СА ВДОВИЦЕЮ · И НЪ МИ НА КОГО ВЗИРАТИ ИЛИ КОГО

ѿжидати · не имамъ оуже гдѣ терпѣти · и ѿселѣ възплачу са w
 струпленаго срѣца моѣго · и оуразвеныа моѣа дѣша · Людие же вси оужасни
 бывше · и точкаца слезы не преставаху ; тогда повелѣста славнаа црѣа и ар-
 хиѣппъ взати ѿдръ и нести и поставити по средѣ града · и глѣху къ наро-
 домъ · се ѿвѣрѣтохомъ егоже искахомъ по вѣрѣ вашей · и вси слышавше
 гражане стекоша са · стрѣсти чтѣныа моци его · елико же бо ихъ
 недужныхъ видѣша и свободиша са ѿ всякоа болѣзни · елико же ихъ
 болащихъ приступиша к нему вси исцѣлиша са · глѣсии прослышаша ·
 слѣпии прозрѣша прокажени ѿчѣиша са · бѣси прогнаша са · и всяка газа
 члвчка ицѣли са сѣа же црѣа видѣша чюдеса · сама понесоста ѿдръ ·
 ѿнюдѣ съ еппмъ · да ѿстатъ са прикосновениемъ чтѣныхъ моци члвка бѣа
 · ѿць же его держаше (!) чтѣныа его моци рукама своима · колѣбла са и
 стона · и быа в перси своа идаще мѣти же его такоже · и та держаше сюду
 тѣло стго и власы своа простерши надъ нь и колѣбаше са · невѣста же
 имѣщи желю и плачь · въз слѣдъ ѿдра идаще · печална рыдаючи, и пла-
 чючи са · Людие же гнѣтаху са по ѿдрѣ его · и не можаста црѣа и ар-
 хиѣппы ѿ народа нести · тогда повелѣста славнаа црѣа злато и сребро
 сыпати много да людие ѿвратат са на нь и возмѣть · и да возмогѣтъ понес-
 ти тѣло члвка бѣа алексеѣа · но никтоже неврежаше злата · но па любезно
 градутъ въз слѣдъ чтѣныхъ моци его · многу же агрѣду бывшу · и ѿдва
 нѣколи возмогоста донести ѿдръ въз цркѣвъ стго внифантыа · ту же створи-
 ша праздникъ · ѿ · дни надъ чтѣными его мощьми ѿцю и мѣри его
 присѣдашимъ и невѣстѣ · блговѣрныа же црѣа · повелѣста створити ковчегъ
 златъ [и украсити] · и змарагдовомъ и бисеромъ · и створиша тако и поло-
 жиша и в ковчезѣ · въз · ѿ · днь мѣа марта · въз · ѿ · днь при ѿнории ар-
 кадии и славною црѣю римскою · и при маркыанѣ еппѣ · и ефимыанѣ ѿци
 его · и аглаидѣ мѣри его · бѣю же блгтѣю искипѣ ис ковчега мѣро добрыа

ВОНА · и томѹ чюдеси бывшю · вси недѹжнии собравше и взимахѹ и мазахѹ
 са · славаще и хвалаще ѿца и сѣна [и стго] дѹха единого ба истиннаго ꙗже
 кто взимаше ѿ мѹра того · ёгоже аще просаше · то дарова[ше] емѹ бѣ ·
 ꙗко томѹ подобаетъ всака слава · чѣтъ ꙗже покланание ѿцю ꙗже сѣнѹ ꙗже стмѹ дѹхѹ
 ꙗже нынѣ ꙗже присно вѣки вѣкомъ аминъ ✽

В заключение накратко може да се обобщи следното. Руският препис на „Житието на Алекси, Божи човек“ от XIV век е запазил множество архаични черти, които навеждат на предположението за използване на доста стар антиграф. В редица случаи в българския препис от XIV век архаичните особености са заменени с по-нови: дуалните форми и синтактичните конструкции с *дателен самостоятелен* са избегнати.

След съпоставителния анализ на двата преписа на Житието (руския и българския) може да се твърди със сигурност, че те не принадлежат към една и съща редакция. През XIV век на българска почва е бил направен *нов превод* на Житието на Алекси от гръцки източник (източници), който показва съществени отлики от т. нар. „Троицка редакция“ – не само лексикални, но и текстови. В резултат на по-задълбочени съпоставителни проучвания би могло да се установи не само каква е била съдбата на българския превод на Житието, но и в какви взаимоотношения влиза с по-късните редакции (от XVII в. нататък).

ЛИТЕРАТУРА

- Адрианова-Перетц 1917:** Адрианова-Перетц, В. П. *Житие Алексея человека божия в древней русской литературе и народной словесности*. Петроград, 1917.
- Енциклопедия:** *Encyclopaedia Slavica Sanctorum*: <http://www.eslavsanct.net>.
- Иванова 1986:** Иванова, К. *Стара българска литература. Житиетписни творби*. София: Български писател, 1986.
- МЧМ, изд. 1998:** *Die grossen Lesemenäen des Mitropoliten Makarij. Uspenskij spisok*. Weiher-Freiburg I. Br. (2) 12 – 25 März, 1998.
- Савова 2003:** Савова, В. Непознато химнографско произведение на св. Климент Охридски за св. Алексей Човек Божи (предварителни бележки). // *Palaeobulgarica*, 27, 2003, № 2, 2 – 12.
- Тончева 2014:** Тончева, Хр. Аврамовият препис на Житието на Алекси, Божи човек. // *Научни трудове на ПУ „Паисий Хилендарски“*, том 51, кн. 1, сб. А, 2013 – *Филология*. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2014, 183 – 194.

Фомина 1993: Фомина, М. С. Древнейшие списки сборника Златоструй в ранней славянской письменности (XI – XII вв.). // *Труды Отдела древнерусской литературы*. XLVII (т. 47). Санкт Петербург, 1993, 34 – 53.

Цонев 1923: Цонев, Б. *Опис на ръкописите и старопечатните книги на Народната библиотека в София*. Т. II, София, 1923.